

I. МИСТЕЦЬКА ОСВІТА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: МОДЕРНІЗАЦІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ, ПОЛІАСПЕКТНІСТЬ

Олександр ЛУК'ЯНЕНКО
(м. Полтава)

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ

Постановка проблеми. Амбівалентність, відповідно до Merriam-Webster Dictionary, одночасне й суперечливе ставлення або почуття (потяг і відраза) до об'єкта, особи або дії [1]. Глобалізація мистецького простору не є виключенням. Культура, стаючи частиною глобального чи навпаки, глобальне, стаючи частиною чиеїсь національної чи особистої культури, так чи інакше викликає різновекторні почуття. У цій розвідці ми визначимо головні тенденції у нашому ставленні до цієї культурної транснаціоналізації з озиранням на причини таких наших емоційних гойдалок. Отже, як ви особисто ставитесь до культурної глобалізації? Потяг чи відраза?

Мета – виявити суперечливості в сучасній глобалізації мистецького простору.

Виклад основного матеріалу. Отже, тенденції у ставленні до глобалізації. Загалом, рух суспільної думки у світі демонструє, що умовно 48% населення планети погоджуються з тим, що інтернаціоналізація є позитивним явищем. Та попри здавалося б високий показник, він насправді демонструє зниження підтримки інтеграції, бо упав на 10% у порівнянні з докарантинним 2019 р. Багато хто дає нейтральні відповіді, сигналізуючи про власну невизначеність щодо проблеми (в середньому це 39% опитаних у 25 країнах, серед яких найбільший показник у понад 40% у Росії та Польщі) [2]. Але такі опитування зазвичай стосуються економічної та політичної глобалізації, лишаючи поза увагою ставлення людей до дифузії світових та національних цінностей у світі мистецтва.

Тут важливим є сприйняття людьми глобалізації та космополітизму як культурного явища – їхня згода бути відкритими до інших культур, переконань та досвіду; бажання громадян окремого регіону розуміти прискорення темпів міграції людей, ідей, речей і капіталу; уміння населення конкретної країни «перемикати культурні коди», а також їхнє прагнення до посилення комунікації та підтримки світськості мистецтва за межами інклюзивного етичного ядра [3].

Амбівалентність проявляється уже на стадії дефініції. Сучасна людина часто не може визначитися, чи вона дискутує про глобалізоване, чи про космополітичне. Невпевненість або нерішучість є тоді, коли вагаєшся у визначенні того, хто ти – яким курсом слідувати – коли слухаєш світову музику та одночасно насолоджуєшся етнічною кухнею? На початку дискусії протиріччя уже у самому тлумаченні поняття – чи розмежовувати його у сфери будення? у царині буття та мислення? у поверхневих чи глибинних речах? Бо ми звикли дивитися на космополітизм як на пряму протилежність місцевому, нашому, національному, обмеженому державними кордонами.

Часто ми просто не знаємо, про що говоримо, але й відчуваємо дисонанс у тому, хто ми. Ми з вами можемо бути глобалізованими, але це не робить нас космополітами. І щоб володіти космополітичними цінностями, не потрібно бути глобально мобільним. Наприклад, ми можемо подорожувати Україною у Закарпаття або до Полісся і сприймати це як такий собі вид космополітичного досвіду, під час якого ми вступаємо в контакт із різними типами людей із культурними звичками та нормами, відмінними від наших власних. У свою чергу, є ті з нас, хто глобально мобільний і подорожує світом від Північної Америки до Азії, але не обов'язково підтримує космополітичні цінності. Такі подорожі навпаки часто приводять до посилення національної замкнутості та культурної обмеженості [4].

З трьох вимірів глобалізації (економічного, політичного та культурного) саме ставлення до глобалізації культури є тієї темою, що найсуттєвіше різнить суспільство в залежності до приналежності опитуваного до певної соціальної категорії. Стать, освіта, професія, релігія та етнічне походження мають значущі зв'язки з вибором підтримки чи засудження інтеграції та різноманітності. Можемо говорити, що існує і така-собі амбівалентність суспільства відповідно до приналежності до різних груп.

Скажімо, дослідження ставлення австралійців до глобалізації в культурі показало, що молоді люди більш позитивно ставляться до вигод від глобалізації, ніж літні. Ті, хто має вищий дохід, позитивніше оцінюють переваги глобалізації, що дає їм здатність використовувати ширший спектр можливостей. Громадяни, які частіше відвідують церкву, також тяжіють до глобального. Як, до речі, і міські жителі. Бо ті, хто живуть у сільській місцевості, де контакт із іншими культурами, ймовірно, набагато обмеженіший, на стороні закритості. Як стверджують автори дослідження, чоловіки рідше, ніж жінки, вважають, що глобалізація корисна для культури, різноманітності та прав. Дуже, несподіваним стало те, що люди з вищою освітою менше сприймають переваги глобалізації. Це, певне, відображає занепокоєння багатьох високоосвічених людей щодо впливу, який глобалізація може мати на культурну різноманітність в різних частинах світу. До речі, члени релігійних меншин і атеїсти також схильні виступати проти. Ось це і є амбівалентність суспільства до питання культурної глобалізації, коли у нас, здавалося б, у єдиному просторі є співіснування протилежних ставлень або почуттів, таких як любов і ненависть, до світового об'єднавчого процесу.

Друга проблема – кодування глобальної взаємодії в об'єктах культури. Перед початком замислитися, як ви ставитеся до існування темношкірого героя – венеціанського полководця Отелло? Чи може він бути героєм літературного твору? Якщо так, то чи означає це, що люди з іншим кольором шкіри є невіддільною частиною світлошкірого суспільства, яке читає ці твори?

Коли ми говоримо про історію мистецтва, зазвичай ділимо її на періоди та країни – мистецтво Давнього Єгипту, Німеччини Нового часу тощо. Проте, співвіднесення глобального та локального в об'єктах культури змушує до роздумів щодо того, коли зникла межа етнічного і почався процес транскультурного. Кращим прикладом такої дискусії для мене видається мистецький простір Англії

елизаветинських часів. Культура та історичний наратив витворили два образи. Один із них – міф про Англію Нового часу як замкнуту та ксенофобну. До іноземців дійсно інколи була неприязнь. Найзначнішим спалахом ксенофобії став «злий першотравневий» бунт 1517 року. Розлючений присутністю багатих німецьких купців у Лондоні, натовп із понад тисячі осіб зібрався в Чіпсайді, нападаючи на іноземців і звільняючи в'язнів, засуджених за бунт. Вони відмовилися прислухатися до благань заступника шерифа Лондона Томаса Мора, але зрештою були розігнані військами короля [5]. Цей небезпечний момент в англійській історії набув додаткового значення, оскільки він з'являється як ключовий момент у рукописі п'єси «Сер Томас Мор», у рядках, які, можливо, були написані Шекспіром і вперше оцифровані лише нещодавно:

«Ти чужинців повалиш,
Уб'єш, переріжеш їм горла, заволодієш їхніми будинками...
Чого б не вигнати тебе: куди б ти пішов?
яка країна, за природою твоєї вини,
Має дати тобі гавань? Їдь до Франції чи Фландрії,
У будь-яку німецьку провінцію, Іспанію чи Португалію,
Ні, куди завгодно, що не межує з Англією:
Щож, ви маєте бути чужинцями...» [6].

Така ж ситуація була і в питанні культури міжрасових відносин. Єлизавета були проти змішаних шлюбів і з підозрою ставилися до негрів і мулатів. На рубежі XVII століття Таємна рада королеви видала три документи, які дозволяли їхнє вивезення з Англії. Більшість критиків тлумачать їх як едикти про вигнання. Звертаючись до історії іберійської работорівлі та уряду Тюдорів, Емілі Вайсборд стверджує, що ці документи фактично причетні Таємній раді до зародження работорівлі чорними африканцями. Це свідчить про те, що дискурс, який пов'язував чорношкірих з рабством, уже поширювався в кінці XVI століття в Англії [7]. Отже, темношкірий Отелло був би чужий для соціокультурного середовища англійців, які читали твір про нього у часи Шекспіра?

Однак, зростаючі глобальні контакти нації від Карибського басейну до Азії викликали резонанс у всьому тодішньому суспільстві. Приклади цього можна знайти у щоденникових записах та листах сучасників, де описуються світські заходи. Один із них – вечірка з нагоди новосілля, яка відбулася в нещодавно побудованому будинку лорда Сесіла у Лондоні в 1602 році для Єлизавети I, де відбулася приголомшлива виставка китайської порцеляни, що стало фізичним проявом того, як глобальна торгівля та дипломатія призвели до нового ставлення до іноземних культур [8].

Ця вечірка також, ймовірно, надихнула Елізабет на знаменитий Райдужний портрет, образ бачення нових амбіцій Англії щодо її взаємодії з рештою світу [9]. Найбільш символічний портрет королеви, який приписують Марку Герертсу Молодшому, написаний, коли королеві було за шістьдесят. Тут зображена нестаріюча Єлизавета, одягнена ніби для маскараду, у льняному ліфі, вишитому весняними

квітами, і мантією, накинутою на одне плече, її волосся розпущене під фантастичним головним убором. Вона носить символи з популярних книг гербів, включаючи плащ з зображеннями десятків очей та вух, змією мудрості та небесними металевими сферами [10].

Отже, глобалізація та транснаціоналізм таким чином мають сприймаються як явища, які мали найбільш очевидний вплив на мистецтво сучасної епохи. Має зникнути віра в те, що культури можуть бути фактично «чистими». Вони завжди неминуче взаємодіяли, стикалися та змішувалися протягом усього часу. Особливо цей процес поживався з часів промислової революції та наступних Всесвітніх ярмарків кінця XIX та початку XX століття [11].

Як ви ставитеся до еkleктики мистецьких стилів різних цивілізацій? Приклади такого глобального зламу, думаю, відомі всім, дотичним до історії мистецтва. В культурі XIX століття вони навіть отримали назву японізму, що виникла після того, к Японії стала відкритою для зовнішнього світу у 1855 р., а товари та об'єкти культури у великій кількості завозили до країн Західної країни стали експортуватися до Європи, особливо під час Першої Всесвітньої виставки у Лондоні 1851 року та Всесвітньої виставки у Парижі 1867 року, де з'явилася японська кольорова гравюра на дереві, виробами з порцеляни, лаку, емалі по металу, шовкові шиті та розписні тканини [12].

«Портрет Еміля Золя» Едуарда Мане демонструє сучасне французьке захоплення японською естетикою, яке здійснив революцію у французькому живописі, особливо з точки зору перспективи та кольору. Золя, письменник і сучасник Мане, був першим захисником художників, які працювали поза рамками Академії. На портреті Золя, написаному Мане, письменник сидить у майстерні Мане в оточенні предметів, які представляють митця. На стіні висить репродукція «Олімпії» Мане (1863), найбільш суперечливої роботи художника на сьогоднішній день, яку Золя палко захищав і вважав найкращою роботою Мане. Позаду Олімпії знаходиться гравюра Дієго Веласкеса «Тріумф Вакха» (1628–1629). І художник, і письменник дуже захоплювалися іспанською естетикою. Нарешті, гравюра відомого японського борця Утаґави Куніакі II і японська друкарня демонструють сучасну тенденцію японізму, яка допомогла змінити французьке розуміння перспективи та кольору. Або інший приклад – Ван Гог., «Куртизанка» за кольоровою ксилографією Кейсая Ейсена 1887 р. або ж Клод Моне, «Японський пішохідний міст і басейн з лататтям, Живерні», 1899 р. Причина еkleктики – торгівля й мода.

Яке ваше ставлення до такого проникнення однієї культури в іншу?

Другий приклад. Картина Пабло Пікассо «Авіньйонські дівчата» не тільки знаменує основоположний відхід від традиційних мистецьких поглядів і запроваджує формалістичний кубізм, вона демонструє інтерес художника до африканських масок та інших матеріалів, імпортованих до Франції в той час через колоніальну експансію в Африку [13]. Із зростанням інтересу до африканських культур зростали й етнографічні установи, які демонстрували маски та інші артефакти, привезені французькими поселенцями. Інтерес Пікассо до африканської естетики виник під час перегляду

деяких із цих масок в етнографічному музеї в Парижі. На проробку двох фігур ліворуч від картини, особливо в їхніх обличчях, чітко вплинула естетичність африканських масок. Хоча, вчені сумніваються, якою мірою Пікассо розумів символіку та ритуальне використання цих масок, і якою мірою його робота була лише формальним запозиченням, спрямованим на підрив західних академічних стандартів. Пікассо пізніше пояснив Андре Мальро майже вибачаючись: «Ми всі любили фетиші. Ван Гог якось сказав: «Японське мистецтво – ось що ми всі мали за спільне». Для нас це – негри» [14]. Причина еkleктики – колоніалізм та війни.

Яке ваше ставлення до такого проникнення однієї культури в іншу?

Висновки. Однак, амбівалентність до глобалізованого мистецтва проявляється тоді, коли розумієш, що митець не просто кодує культурний мікс, а змінює культурні об'єкти одних цивілізацій на інші. Приклад – робота китайського мистця Ай Вей Вей.

Для простого на вигляд об'єкта урна династії Хань Ай Вей Вей з етикеткою Coca-Cola є місцем для суперечок. Один із найвідоміших художників Китаю Ай Вей Вей відомий насамперед своїм політичним інакомисленням щодо китайського уряду. Тут він взяв урну (одну з багатьох), яка, як він стверджує, походить з династії Хань (206 р. до н. е. – 220 р. н. е.), і прикрасив її відомим західним комерційним логотипом [15]. За номінальною вартістю твір є палімпсестом епох і культур, поєднаних воедино. Проте робота також викликає багато запитань і проблем. По-перше, чи є проблематичним те, що художник взяв унікальний антикварний предмет і по суті зіпсував його? З іншого боку, коментар Ай Вей Вей про знищення китайської культури за допомогою комерціалізму та капіталізму можна читати як метакритику китайської влади, чия заборона свободи слова вже знищила століття китайської культури. Ці проблеми ще більше ускладнилися на початку 2014 року, коли відвідувач у Флориді знищив подібну вазу, яку виставляв Ай Вей Вей, запитуючи, чому цей міжнародний художник отримав виставковий простір і час у музеї Флориди, а не місцевий художник. Преса з жахом заявила, що відвідувач знищив об'єкт вартістю в один мільйон доларів, але що насправді руйнується? Оригінальна ваза династії Хань чи твір відомого міжнародного художника? Як ми можемо відреагувати на той чи інший вчинок? Сам Ай Вей Вей знищив вази династії Хань на серії фотографій (Dropping a Han Dynasty Urn, 1995/2009) [16], які були імітовані у 2012 році швейцарським художником Мануелем Салвісбергом «Фрагменти історії», де видатний колекціонер Улі Сігг випустив із рук подібний витвір Ай Вей Вей, яким він володів [17]. А тепер яке ваше ставлення до глобалізації у мистецтві?

Список джерел і літератури:

1. Ambivalence. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ambivalence>
2. World opinion on globalization and international trade in 2021. Ipsos Global Advisor 25-Country Survey for the World Economic Forum August 2021. URL: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2021->

- [08/World%20Opinion%20on%20Globalization%20and%20International%20Trade%20in%202021%20-%20Report.pdf](https://www.qut.edu.au/224552/1/17786.pdf)
3. Woodward I, Skrbis Z, Bean C. Attitudes towards globalization and cosmopolitanism: cultural diversity, personal consumption and the national economy. *Br. J. Sociol.* 2008 Jun, #59(2), p.207-26. URL:<https://eprints.qut.edu.au/224552/1/17786.pdf>
 4. Pichler, F. Cosmopolitanism in a global perspective: An international comparison of open-minded orientations and identity in relation to globalization. *International Sociology*, 2012, #27(1), p.21–50. URL:<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0268580911422980#table5-0268580911422980>
 5. Hadfield Andrew. Refugees and riots in Shakespeare’s England. URL:<https://theconversation.com/refugees-and-riots-in-shakespeares-england-56386>
 6. Shakespear W. Sir Thomas More. URL:<https://www.gutenberg.org/cache/epub/1547/pg1547-images.html>
 7. Weissbourd E. «‘Those in Their Possession’: Race, Slavery, and Queen Elizabeth’s ‘Edicts of Expulsion.’» *Huntington Library Quarterly*, 2015, 78, no. 1, p. 1–19. URL:<https://www.jstor.org/stable/10.1525/hlq.2015.78.1.1>
 8. Avery, L. «Chinese Porcelain in English Mounts.» *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 1944, 2, no. 9, p. 266–72. URL:<https://doi.org/10.2307/3257145>
<https://www.jstor.org/stable/3257145>
 9. Dimmock M. Elizabethan Globalism: England, China and the Rainbow Portrait. Paul Mellon Centre for Studies in British Art, 2019, 324 p.
 10. Susan Bracken. Review: Elizabethan Globalism: England, China and the Rainbow Portrait. *The society for the history of collecting*. 19 April 2021. URL:<https://societyhistorycollecting.org/reviews/review-elizabethan-globalism-england-china-and-the-rainbow-portrait/>
 11. Попов Г., Журавлева И., Давыдов С. Англия и старт глобализации. *Современная научная мысль*. 2018. 4, С. 16-28.
 12. Werf, Melina van der. Japonism and the birth of European Impressionism. Aug 26, 2020. URL: <https://www.melinavanderwerf.com/post/japonism>
 13. Cheng I. «White Skin, Black Masks» 1: Fetishism and Les Demoiselles d’Avignon. 1996. URL: https://lorraineogrady.com/wp-content/uploads/2015/11/Irene-Cheng_New-Histories_White-Skin-Black-Masks-Fetishism-and-Les-Demoiselles-dAvignon.pdf
 14. Malraux A., Picasso’s Mask, trans. June Guicharnaud and Jacques Guicharnaud. New York: Reinhart & Winston, 1976, p. 10-11.
 15. Coca-Cola Meets China: Ai Weiwei’s Subversive Symbolism. *Elephant*. 21 Apr 2019. URL: <https://elephant.art/coca-cola-meets-china-ai-weiweis-subversive-symbolism/>

16. Ai Weiwei. URL: <https://www.lissongallery.com/artists/ai-weiwei#slider-artist/image-11436>
17. Yee M. Globalism and Transnationalism. URL: <https://arthistoryteachingresources.org/lessons/globalism-and-transnationalism/>

Ольга МАТВЄЄВА
(м. Харків)

МУЛЬТИКУЛЬТУРНІ ОРІЄНТИРИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Жорстока, загарбницька, антилюдська війна, її руйнівні наслідки в економіці країни та житті кожного громадянина вимагають від усього суспільства згуртованості, терпіння та наполегливості у прагненні до скорішої перемоги та миру. Ця війна з новою силою розкрила європейське спрямування нашої держави, що має бути реалізованим у наближенні до європейського вектору системи вітчизняної освіти, у тому числі й музично-педагогічної. Війна, як виклик сучасності, виявила та загострила існуючі проблеми музично-педагогічної освіти, однією з яких, на нашу думку, є недостатня увага до культурного розмаїття, яким характеризується сучасне українське та європейське суспільство, що спричинено процесами глобальної інтеграції, іміграції, стрімкого зростання міжкультурних комунікаційних процесів тощо. Визначені процеси мають вплив на зміст музично-педагогічної освіти та ставлять перед науковцями низку завдань: збереження й розвиток культурних складових українського соціуму; консолідація суспільства навколо спільних цінностей; підтримка культурного розмаїття тощо. Поставлені завдання вимагають якісних змін у концептуальних засадах професійної підготовки учителів музичного мистецтва, вдосконалення змісту освіти на засадах мультикультуралізму.

Мета – визначити мультикультурні орієнтири музично-педагогічної освіти України.

Аналіз останніх публікацій. Необхідно звернути увагу на результати реформування музичної освіти України, що відбулися за останні роки. У XXI столітті, коли в усьому світі втілюються принципи демократії і гуманістичні пріоритети, особливої актуальності набуває проблема підготовки високоосвічених, духовно багатих, патріотично вихованих учителів музичного мистецтва. Було розроблено основи вітчизняної музичної педагогіки визначені працями В. Дряпіки, О. Олексюк, Г. Падалки, Т. Рейзенкінд, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін. Аналіз дидактичних проблем художньої освіти знаходимо у працях В. Бутенка, В. Орлова та ін. Проблеми розвитку музичної культури України досліджено у працях Л. Архімовича, М. Гордійчука, Д. Дорошенка, І. Крип'якевича, О. Кияновської, І. Колодуб, Л. Корнія, А. Ольховського, В. Шульгіної та ін. У наукових розвідках розкриваються питання історії становлення та особливостей розвитку музичного мистецтва в Україні, досліджується творчість відомих композиторів, жанрове різноманіття української музики.